

ПРО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦЕНТРУ УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТОМ ЮНЕСКО ТА МУЗЕЇВ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Функціонування Центру управління об'єктом ЮНЕСКО, музеїв та історико-музейного архітектурного комплексу є важливою складовою діяльності університету в гуманітарній сфері.

Центр управління об'єктом ЮНЕСКО - єдиний в Україні підрозділ такого напрямку, що діє у структурі закладу вищої освіти. І це не випадково, адже більшість із присутніх пам'ятає 28 червня 2011 р. Саме в цей день Резиденція митрополитів Буковини і Далмації (нині - Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича) увійшла до найпрестижнішого списку людства - Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Резиденція стала третім власне українським об'єктом у Списку ЮНЕСКО: Софія Київська і Києво-Печерська лавра (один об'єкт, 1990) та історичний центр Львова (1998).

На сьогодні Список Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО нараховує 1273 об'єкти нерухомої культурної спадщини, з яких лише сім університетів. Це університети: Монтічелло та Університет Вірджинії в Шарлоттсвіллі, США (1987, зміни у 2015); Ботанічний сад та університет Падуї, Італія (1997); Університет та історичний район Алькара-де-Енарес, Іспанія (1998); Університет Каракасу, Венесуела (2000); Університет Національної Автономії Мексики (2007); Резиденція митрополитів Буковини і Далмації (Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича), Україна (2011); Університет Коїмбрі, Португалія (2013, зміни у 2019 р.). Отже, університет єдиний в Україні виконує подвійну функцію: освітня і наукова інституція та об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Без сумніву, це не лише гордість, а й велика відповідальність у контексті дотримання вимог національного і міжнародного законодавства.

Центр управління об'єктом ЮНЕСКО.

Центр управління об'єктом ЮНЕСКО (далі - Центр) був створений у березні 2012 р. відповідно до міжнародних зобов'язань України, зафіксованих у Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини 1972 р. і Настанов щодо її виконання 2005 р. та вимог національного законодавства, зокрема Закону України «Про охорону культурної спадщини» (2000 р.). Очолювали Центр ректори: Степан Мельничук (2012-2019) і Роман Петришин (2019-2024) та працював один фахівець. Контроль за підготовкою проєктно-кошторисної документації, проведенням робіт з реставрації, реновації і консервації та моніторинг поточного стану Резиденції здійснювала помічник ректора з реставрації Катерина Коротенко. Після її звільнення зазначена посада була ліквідована.

Усвідомлення ректором Русланом Білоскурським необхідності науково-методичного супроводу утримання Резиденції в належному стані, координації дій з міжнародними і вітчизняними інституціями, презентації університету як освітньої і наукової інституції, так і об'єкту Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО зумовили запровадження у вересні 2024 р. штатної посади керівника Центру управління об'єктом ЮНЕСКО, яку я й обіймаю.

Центр здійснює свою діяльність за шістьма основними напрямками, координацію яких здійснюють:

- міжнародне співробітництво (проректорка Ірина Осовська);
- реставраційно-реноваційний (завідувачка кафедри архітектури, урбаністики та збереження об'єктів ЮНЕСКО Ірина Коротун);
- адміністративно-господарський супровід (проректор Дмитро Федорцов);
- інформаційно-аналітичний (начальник відділу Віталій Кіндзерський);
- туристично-екскурсійний (декан географічного факультету Мирослав Заячук);

- юридичний супровід (завідувачка кафедри приватного права Ніна Гетьманцева).

В Центрі діє наукова рада до складу якої входять фахівці відповідного профілю. На її засіданнях вирішуються різноманітні питання, що стосуються функціонування Резиденції як об'єкту ЮНЕСКО. Очолює Наукову раду ректор Руслан Білоскурський.

Діяльність Центру зосереджена на декількох важливих векторах.

1. КОМУНІКАЦІЯ ТА СПІВПРАЦЯ З МІЖНАРОДНИМИ ТА ВІТЧИЗНЯНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ.

Міжнародні інституції:

- **Штаб-квартира ЮНЕСКО.**

Університет першим серед українських претендентів на номінування до Списку ЮНЕСКО у 2010 році розробив обов'язковий стратегічний документ - менеджмент-план (план управління) об'єктом ЮНЕСКО. Ця вимога була запроваджена відповідно до прийнятих у 2005 році настанов до виконання Конвенції «Про охорону культурної спадщини». Кожні п'ять років зазначений план управління оновлюється і надсилається до штаб-квартири ЮНЕСКО у Парижі. На сьогодні Університет чітко дотримується вже третього менеджмент-плану на 2021-2026 роки, який регламентує збереження, експлуатацію, реставраційні роботи та розвиток пам'ятки. Центр проводить аудит досягнутих результатів, здійснює моніторинг та оновлює стратегію відповідно до нових викликів та вимог Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Отже, цього рік вже розпочата підготовка менеджмент-плану на наступний період - 2027-2031 роки.

Ще одним моментом є обов'язкове інформування ЮНЕСКО про проведення будь-яких реставраційних, ремонтно-реставраційних чи інших перетворень в Резиденції та доведення того, що ці перетворення не впливають

на унікальність об'єкта. Це досить складна процедура, що ми відчули під час отримання дозволу на виконання робіт у Мармуровій залі.

- **ІКОМОС (Міжнародна рада з охорони пам'яток і визначних місць).**

Діяльність ІКОМОС здійснюється через мережу національних комітетів, які працюють у понад 130 країнах світу. В Україні діє Український національний комітет ІКОМОС, який об'єднує понад 70 фахівців, зокрема архітекторів, реставраторів, істориків, юристів, туризмознавців. В шести містах України, зокрема у Києві, Львові, Одесі, Харкові, Дніпрі та Чернівцях працюють його осередки. Приємно зазначити, що членами Чернівецького осередку є шість осіб, з яких 5 - співробітники університету (д.а. Ірина Коротун і доц. Юліана Баланюк – архітектори, доц. Світлана Герегова – історик, д.г.н. Жанна Бучко – географ (туризм). У грудні 2024 р. відбулися загальні збори, де мене було обрано Віце-президенткою УНК ІКОМОС. У вересні в рамках проведення конкурсу-огляду студентських архітектурних проєктів Університет відвідав Президент УНК ІКОМОС Олександр Харлан. Під час його зустрічі з ректором було обговорено чимало актуальних питань у контексті охорони та збереження Резиденції як об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Члени УНК ІКОМОС виступають у якості експертів з питань консервації, реконструкції, реставрації пам'яток всесвітнього та національного значення. Не можна не згадати міжнародного експерта ІКОМОС Йозефа Штульца, який у 2010 р. обстежував Резиденцію і лише на підставі його висновку приймалося рішення щодо включення Резиденції до Списку ЮНЕСКО.

Вітчизняні:

- **Міністерство культури України**

Центр готує і подає до Міністерства культури України щорічні звіти про проведення будь-яких робіт на пам'ятці ЮНЕСКО. Саме Міністерство погоджує проектно-кошторисну документацію та надає дозвіл на проведення робіт на пам'ятках всесвітнього і національного значення.

У зв'язку з переходом системи обліку пам'яток культурної спадщини від застарілої - до сучасної цифрової завершується підготовка охоронних договорів та актів технічного обстеження всіх п'яти складових Резиденції, зокрема Митрополичого, Гостинного та Семінарського корпусів, Церкви Трьох Святителів та дендропарку, адже кожна з них має свій окремий охоронний договір.

- **Національна комісія України у справах ЮНЕСКО
Міністерства закордонних справ України**

Вагому роль в комунікації зі штаб-квартирою ЮНЕСКО, Центром Всесвітньої спадщини і Постійним представництвом України при ЮНЕСКО відіграє Нацкомісія України у справах ЮНЕСКО, яка функціонує за основними профільними секторами та напрямками діяльності: освіта; наука; культура і культурна спадщина; природна спадщина; молодь і спорт; комунікація та цифровізація і рівні можливості. Її діяльність координує секретаріат, який сприяє тісній співпраці з членами Нацкомісії, склад якої нараховує 80 осіб. Як член Національної комісії України у справах ЮНЕСКО беру активну участь в її засіданнях, зокрема останнє відбулося у лютому цього року. Голова Нацкомісії Мар'яна Беца окреслила ключові пріоритети на 2026 рік з урахуванням обрання України до складу Виконавчої ради ЮНЕСКО на період 2025 - 2029 років.

Чимало заходів архітектурного, культурно-мистецького та спортивного напрямів, зокрема міжнародних конференцій, симпозіумів, архітектурних конкурсів, ворк-шопів, що проводяться в університеті, відбуваються під патронатом Нацкомісії ЮНЕСКО, зокрема Міжнародний симпозіум

"Мистецтво як культурно-освітній бренд: проблеми та пріоритети розвитку», конкурс-фестиваль «Хай пісня скликає друзів», XXXI конкурс-огляд кваліфікаційних робіт молодих архітекторів, дизайнерів, митців, міжнародні науково-практичні конференції «Діалог культур і просторів», «Фізична культура і спорт: досвід та перспективи» та ін. Без сумніву, це надзвичайно важливо, насамперед у контексті популяризації нашої Резиденції як об'єкта ЮНЕСКО, так і освітньої та наукової інституції.

2. УЧАСТЬ У ГРАНТОВИХ ПРОГРАМАХ ТА ЗДІЙСНЕННЯ НАУКОВОГО СУПРОВОДУ РЕСТАВРАЦІЙНИХ РОБІТ.

Сьогодні триває реставрація Мармурової зали Університету, що стала можливою завдяки грантовій підтримці Посольського фонду США зі збереження культурної спадщини (AFSP).

За двадцятип'ятирічну діяльність гранти AFSP вибороли вісімнадцять українських інституцій на суму понад \$1 700 000. Перемогу у конкурсі «Великий проєкт», який спрямований на реставрацію/збереження матеріальної культурної спадщини отримали лише п'ять українських інституцій: Закарпатська обласна державна адміністрація (2006) з проєктом «Реставрація покрівлі дерев'яної церкви Святого Миколая XVI ст. у селі Колодне» (\$ 37 060); Національний заповідник «Замки Тернопілля» (2015) - «Збереження Вишневецького замку XVIII ст.» (\$155 270); Львівський історичний музей (2016) - «Збереження будинку Альберті XVI сторіччя («Чорної кам'яниці») на площі Ринок у Львові (\$275 000); Національний університет «Києво-Могилянська Академія» (2019) - «Реставрація Староакадемічного корпусу НУКМА» (\$405 000) та Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича (2021) - «Збереження Мармурової зали XIX століття Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича» (\$363 784).

Декілька слів про наш грант. У 2019 році в університеті була створена проєктна група у складі чотирьох осіб: я - координаторка; члени: завідувачка

кафедри архітектури, містобудування та збереження об'єктів ЮНЕСКО, докторка архітектури Ірина Коротун, головний бухгалтер Юрій Романів та фахівець відділу з гуманітарної освіти і виховання Оксана Голубенко. Перша заявка із зазначеним проєктом була подана на конкурс «Великий проєкт - 2020», проте не розглядалася у зв'язку з пандемією COVID-19. Наступного року була представлена грантова пропозиція з тим же проєктом.

З вісімдесяти заявок українських інституцій щодо участі у конкурсній «Великий проєкт - 2021» у другий тур пройшло лише десять, в тому числі й університетська. Приємно констатувати, що після ретельного розгляду експертами AFSP поданих заявок, перемогу у конкурсній «Великий проєкт - 2021» виборов єдиний наш Університет і отримав грант у сумі \$363 784.

Дехто з присутніх пам'ятає, як 17 вересня 2021 року до Університету прибула офіційна делегація Посольства США в Україні на чолі з Тимчасово повіреною у справах США в Україні Крістіною Квін. У Червоній залі була підписана грантова угода, в якій окреслювалися терміни виконання реставраційних робіт - 2022-2023 роки. На жаль, повномасштабне вторгнення РФ в Україну призупинило реалізацію проєкту. Дякуючи Посольству США в Україні, зазначена угода була пролонгована на 2024-2025 роки.

Об'єктивні обставини зумовили зміни у складі проєктної групи. Після мобілізації до лав ЗСУ Юрія Романіва його замінила заступниця головного бухгалтера Оксана Дєдова; Оксану Голубенко - фахівця Центру управління об'єктом ЮНЕСКО Костянтин Варварич.

Водночас, відповідно до чинного законодавства дозвільна процедура щодо проведення реставраційних робіт, була запущена вдруге. Після її завершення, коли Університет був готовий до реалізації проєкту новообраний президент США Дональд Трамп підписав указ про 90-денну паузу у наданні будь-якої допомоги країнам світу. Без сумніву, період очікування був надзвичайно напруженим. Тому повідомлення, від координаторки грантової програми AFSP Посольства США в Україні, Олександри Гайдай стало справді знаковим. За результатами ретельного розгляду грантових заявок

відповідними американськими інституціями проєкт університету, визнаний переможцем конкурсу ще у 2021 році, зберіг свій статус і залишився чинним. Це лише перший крок, а далі - чіткий контроль за реалізацією, адже грантоотримувач несе персональну відповідальність за успішне втілення проєкту.

Після завершення підготовчих робіт, а ви бачили встановлені до стелі риштування, розпочалася реставрація, яку здійснювала потужна команда львівських реставраторів. Реставрація стелі, арок і склепінь Мармурової зали тривала майже півроку і відповідно до графіка виконаних робіт, була завершена вчасно. Частина грантових коштів, що залишилися спрямована на продовження реставраційних робіт, що наразі тривають у Мармуровій залі, зокрема на реставрація стін і колон першого ярусу.

Більшість з Вас брали участь в урочистій академії, присвяченій відкриттю оновленої Мармурової зали, що відбулася у вересні минулого року і стала приємним подарунком для академічної спільноти, яка 4 жовтня відзначила 150-річний ювілей від дня заснування Alma-mater.

Одним із вагомих чинників визнання масштабності грантового проєкту, стала перемога Університету в конкурсі, оголошеному в 2026 р., громадською організацією ЛУН Місто. Університетський проєкт виборов перемогу у номінації «Місто незламних. Голос міста», в основі якої - повернення життя містам та збереження їх ідентичності.

Вагомий здобуток - 3-Д сканування Резиденції, що стало можливим завдяки фінансовій підтримці Інституту історії і культури Мюнхенського університету. Львівська фірма «Скейрон» за допомогою геодезичного та лазерного обладнання, дронів та фотоапаратів зуміла відтворити красу і велич Резиденції в цифровому форматі. На основі цієї моделі проводяться комплексні наукові дослідження, робляться креслення і обрахунки та плануються реставраційні роботи. Раніше компанія Skeiron вже оцифрувала

понад 100 будівель в Україні та за кордоном. Резиденція стала сороковим об'єктом, що був оцифрований під час російсько-української війни.

3. ПРЕЗЕНТАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ.

Вагому роль в діяльності Центру відіграє участь у підготовці і проведенні різноманітних заходів, присвячених відзначенню Міжнародного дня пам'яток і визначних місць, Дню пам'яток історії і культури України, 80-річчю створення ЮНЕСКО, 50-річчю членства України в ЮНЕСКО, нашим будівничим Євгену Гакману і Йозефу Главці та ін. Так, у вересні з нагоди Днів європейської спадщини у нещодавно відкритому ЮНЕСКО-холлі для гостей та екскурсантів викладачі - члени УНК ІКОМОС провели цикл публічних лекцій у контексті збереження культурної спадщини. До речі, в Україні діє Бюро ЮНЕСКО у Києві, ЮНЕСКО-хаб – у Львові та ЮНЕСКО-холл в Університеті, відкритий до 150-річчя університету.

Як відомо, перша леді Олена Зеленська відкрила понад 380 Українських книжкових полицок у 60 країнах світу. У 2024 році зазначена поличка була відкрита у Штаб-квартирі ЮНЕСКО у Парижі. Приємно зазначити, що серед представлених книг чільне місце посіла наша з Іриною Коротун монографія «Архітектурне диво Чернівців». Не можна оминати увагою й відзначення дипломом I ступеня XXX конкурсу архітектурних проєктів підручника «Теоретичні і практичні основи реставрації» авторства чернівецьких і київських колег.

Восени 2024 року у Києві відбувся сертифікований ЮНЕСКО семінар-тренінг «Захист та моніторинг стану матеріальної культурної спадщини в Україні», організований відповідно до Гаазької Конвенції 1954 року про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту та двох її протоколів. У семінарі-тренінгу, що тривав впродовж тижня брали участь спеціалізовані військовослужбовці, цивільні та держслужбовці системи правосуддя. У рамках заходу відбулася поїздка до Ірпеня, де ми мали змогу на власні очі

побачити, що російський агресор вчиняв в наших містах та провести спільну практику в Центральному будинку культури Ірпеня.

Наразі за підтримки Українського культурного фонду завершуються зйомки короткометражного фільму «Резиденція. Код єднання», в якому активну участь беруть наші співробітники.

МУЗЕЇ УНІВЕРСИТЕТУ.

В Резиденції діють три музеї: музей етнографії і стародавньої історії та музей історії університету і історико-архітектурний музейний комплекс. Діяльність першого спрямована не лише на збереження і популяризацію пам'яток історії та етнографії, проведення екскурсій, а й на використання наукових фондів в освітньому процесі та науково-дослідній роботі студентів, що сприяє підвищенню якості підготовки фахівців.

Музей історії університету започатковано п'ять років тому. Впродовж цих років відбувався збір експозиційних матеріалів. На жаль, війна призупинила процес створення сучасного повноцінного музею, адже це потребує значних коштів. Тому до 150-річчя університету було створено музейну експозицію «Університет крізь призму особистостей», в якій розкрито діяльність університету в історичній ретроспективі. Приємно зазначити, що за час роботи музею його відвідали як вітчизняні, так і закордонні гості університету, зокрема Франції, Німеччини, США, Ірландії, Румунії, Польщі. Тож запрошуємо Вас і Ваших студентів відвідати музейну експозицію «Університет крізь призму особистостей» та ЮНЕСКО-холл, який інтегрує історію університету з сучасними потребами.

Досить активно працює історико-архітектурний музейний комплекс, зокрема наші екскурсоводи. У таблиці наведено дані щодо чисельності екскурсантів як з України, так і з-за кордону та кошти, що надходять на рахунок за екскурсійне обслуговування.

Якщо у 2023 р. університет відвідало лише понад 65 тис. екскурсантів в т.ч. майже 600 іноземців, у 2024 р. відповідно 73 тис. (620-іноземців), у 2025 р. - майже 90 тис. (652 - іноземці), то лише за 9 місяців цього року вже понад 75 тис. в т. ч. понад 400 - іноземців.

Можна простежити позитивну динаміку щодо коштів, які надійшли на рахунок університету за екскурсійне обслуговування: 2023 рік – 2 788 048 грн., 2024 р. – 4 005 799 грн., 2025 р. – 5 235 552 грн., за дев'ять місяців цього року - вже 5 228 701 грн. Сподіваємося, що у поточному році отримаємо понад 6 млн. грн. Звісно, ці кошти слугують вагомою підтримкою університету.

Університет намагається робити усе можливе задля забезпечення якісного екскурсійного обслуговування. Проте не завжди все проходить без зауважень, що пов'язано як із проведенням різноманітних заходів в залах Резиденції і реставрацією Мармурової зали, так і перевищенням допустимої числа екскурсантів, які одночасно прибувають до Університету.

Варто зазначити, що вартість екскурсійного обслуговування в університеті становить 120-150 грн. з особи, водночас в інших українських об'єктах ЮНЕСКО – значно вище, зокрема, в Софії Київській - 300-350 грн., Києво-Печерській лаврі - 440 грн. Отже, цілком логічно, що нагальною є потреба у підвищенні вартості тематичних екскурсій. Звісно, це потрібно робити, проте на мою думку, варто дочекатися завершення реставрації Мармурової зали.

Одним з пріоритетних напрямів Стратегічного плану розвитку Університету на 2025-2029 роки є створення багатовекторного інклюзивного середовища. Сьогодні великою проблемою залишається доступність маломобільних груп населення, зокрема в Резиденції під час проведення різноманітних заходів та екскурсій. Важко спостерігати, коли група екскурсантів піднімається на другий поверх, натомість люди на візочках залишаються очікувати у фойє Резиденції. Наразі розглядається питання щодо

встановлення ліфта в одній із шахт Резиденції, адже ми добре усвідомлюємо, що, на жаль, з кожним роком чисельність мало мобільних груп населення лише збільшується. Наразі студенти-архітектори під керівництвом зав. кафедри Ірини Коротун розробили декілька ескізних пропозицій для подальшого формування проєктного завдання зі встановлення ліфта, що були обговорені під час проведення ворк-шопу «Резиденція без бар'єрів», який відбувся 16 жовтня у Блакитній залі. Звісно, подальші кроки у контексті інформування ЮНЕСКО, розробки та погодження проєктно-кошторисної документації, отримання дозволу на виконання робіт досить складні, проте продовжуємо працювати у цьому напрямі.

Наразі нагальним залишається питання щодо створення сучасної туристичної інфраструктури, що є однією з вимог для повноцінного функціонування об'єкту ЮНЕСКО. Більшість з Вас пригадують початок реконструкції господарського двору Резиденції, яка, на жаль, була призупинена через повномасштабне вторгнення. Сподіваємося, що після війни зможемо продовжити реалізацію цього проєкту.

Отже, як бачимо попереду ще чимало роботи за різними напрямками діяльності як Центру управління об'єктом ЮНЕСКО, так і музеїв. У складних умовах війни, коли російський агресор, руйнуючи все на своєму шляху, намагається знищити українську ідентичність, ми зберігаємо нашу культурну спадщину, яка є вагомим інструментом культурної дипломатії та потужним складником національної безпеки України.